

JOSEP FONTANA

«Pròleg», a *Desig sota els oms*, Arola Editors i TNC (2017)

Desig sota els oms, l'obra d'Eugene O'Neill que es va representar per primera vegada el 1924, és, en principi, una transcripció de l'*Hipòlit* d'Eurípides a un escenari rural nord-americà de mitjan segle XIX. Recordem les grans línies del mite, tal com el recull Eurípides: Teseu, rei d'Atenes i fill de Posidó, el déu del mar, està casat amb Fedra, però té un fill, Hipòlit, fruit d'un matrimoni anterior, que ha fet un vot de castedat i venera Artemisa, la deessa de la caça, mentre que menysprea l'amor de les dones i el culte a Afrodita. Aquesta, que és la deessa de l'amor, es venja incitant en Fedra una passió malaltissa pel seu fillastre. Hipòlit, en assabentar-se'n a través d'una mainadera, ho refusa indignat i fa una llarga tirada contra les dones. En veure el tomb que han fet les coses, Fedra se suïcida penjant-se i deixa una carta en què acusa Hipòlit de ser la causa de la seva mort. Teseu, enganyat per aquest testimoni, que li fa pensar que el seu fill ha abusat de Fedra, demana al seu pare Posidó que mati Hipòlit. Aquest marxa a l'exili, però un animal monstruós sortit del mar espanta els seus cavalls i causa la seva mort, destrossat entre les roques.

La culpa de la tragèdia que viuen aquests personatges és enterament dels déus. L'obra comença amb Afrodita planejant la seva venjança sobre Hipòlit, i acaba amb Artemisa consolant Teseu i dient-li que mereix perdó, perquè la culpa ha estat de la fúria d'Afrodita. Els personatges d'Eurípides no són més que joguines en mans dels seus déus.

En l'obra d'O'Neill, Teseu és Efraïm Cabot, un home de setanta-cinc anys. Fedra és Abbie, una dona de trenta-cinc, bonica, sensual i plena de vitalitat. Hipòlit és Eben, de vint-i-cinc anys, fill de la segona esposa de Cabot. Simeon i Peter, dos fills més grans de Cabot, d'un primer matrimoni, fugiran de la casa en saber que el seu pare torna amb una nova esposa: abandonen el dur treball del camp per anar a buscar or a Califòrnia.

Aquí no hi ha un escenari de palaus, ni els personatges són fills de rei; lluny d'això, O'Neill accentua la seva condició popular fent-los parlar en un llenguatge col·loquial. Però la diferència més gran és que, contràriament al que passa a la tragèdia d'Eurípides, les passions d'aquests tres protagonistes –el pare, la nova esposa i el fillastre– són fruit de la seva condició humana. Hi ha, a més, la presència dominant de la terra, la casa i els estables, d'una riquesa sorgida de molts anys de feina, de «fer parets, pedra sobre pedra», que genera per ella mateixa una passió diferent, que ignoraven Teseu, Hipòlit i Fedra: la de la propietat.

És aquesta la passió que ha mogut Eben a comprar als seus germanastres els drets eventuais d'herència que podien reclamar sobre uns béns que considera que pertanyien a la seva mare i que li corresponen, per això, solament a ell. És també el que ha mogut Abbie a un casament sense amor i la fa parlar, tot just arribar, de «la meva casa», «la

meva habitació», «el meu llit». Però també és la que serveix de fonament a l'autoritat de Cabot, que l'exerceix com el propietari suprem i cerca venjar-se d'Eben fins més enllà de la mort engendrant un nou fill per arrabassar-li l'herència.

Cabot tindrà finalment el seu nou fill, que ha estat engendrat en realitat per Eben, i invitarà els veïns de les terres properes a celebrar el naixement, en una festa en què els invitats ballen, beuen i riuen burlant-se del vell, que pensa que ell és el pare d'aquella criatura. En aquest cas, però, no serà la culpa de la passió amorosa d'Abbie pel seu fillastre la que donarà lloc a la tragèdia, sinó que tot començarà amb motiu de l'ambició per la propietat: Cabot convenç Eben que Abbie ha volgut tenir un fill amb la sola intenció d'arrabassar-li l'herència de les terres de la seva mare, i això pren un tomb molt més dur per a ell, que creia haver engendrat el fill per amor i se sent enganyat per Abbie.

Serà d'aquest punt, d'aquest malentès i d'aquestes sospites, que naixerà la tragèdia, en què Abbie es mostrarà com el sol personatge capaç d'una passió tan gran com per destruir-ho tot, incloent-hi la seguretat de posseir la terra, per conservar l'amor d'Eben, en un desenllaç d'una violència terrible, que contrasta per la seva humanitat i per la seva força amb el destí dels personatges d'Eurípides.

El refús d'Eben per la dona que creu que l'ha enganyat portarà Abbie a l'extrem de realitzar un crim per amor que situarà finalment els dos amants més enllà d'aquest món de cobdícia que es manifestarà fins i tot en el moment final de l'obra, en les paraules del xèrif que, contemplant la finca, acaba dient: «Voldria que fos meva!».

No és que per damunt dels camperols no hi hagués també uns poders superiors que marcaven les seves vides, però eren d'una naturalesa molt diferent a Artemisa i Afrodita, i no apareixen a l'escenari. Eren els que determinaven les regles de la propietat de la terra i fixaven les condicions que obligaven els camperols a treballar durament per malviure, somniant en el llunyà or de Califòrnia com la sola escapatòria possible del seu destí.

Els anys que van seguir la Primera Guerra Mundial, quan O'Neill escriu aquesta obra, van ser terribles als Estats Units. Temerosos de la revolució que s'havia iniciat a Rússia, els governants nord-americans perseguïen tot allò que els semblava que podia amenaçar l'ordre establert. El racisme va arribar al seu punt més alt amb el renaixement del Ku Klux Klan i amb una violència que va dur a les revoltes racials de 1919. La persecució dels sindicats va arribar a extrems de duresa en la lluita contra el més radical, Industrial Workers of the World (IWW), que el 1915 havia patit ja l'assassinat legal del seu dirigent Joe Hill, en un crim semblant al que més endavant va servir per acabar amb els dos anarquistes italians Sacco i Vanzetti. Els «wobblies», com s'anomenaven els membres del sindicat IWW, van ser gairebé exterminats per la persecució de la policia. I cal recordar que O'Neill havia estat membre, en els seus anys de mariner, d'un sindicat afiliat als «wobblies».

El 1924, l'any en què es va estrenar *Desig sota els oms*, s'havia elegit com a president dels Estats Units Calvin Coolidge, un home de poques paraules, que dormia dotze hores, i que, sobretot, deixava fer els empresaris, els rebaixava els impostos i els donava llibertat perquè ells, al seu torn, rebaixessin els salaris als seus treballadors, per augmentar d'aquesta manera els seus beneficis.

Els camperols figuraven entre els més perjudicats per la crisi econòmica d'aquells anys, i eren, a més, oblidats i abandonats pels governs. Quan el 1927 es va produir la gran inundació del Mississipí, un dels majors desastres naturals de la història dels Estats Units, en què més de 700.000 camperols van perdre terres i cases, el president Coolidge, sempre tranquil i impassible, es va negar a ajudar-los, i va al·legar que fer-ho hauria estat «una mesura radical i perillosa».

Era l'inici d'un desastre que s'agreujaria dos anys més tard amb la crisi del 1929, que Steinbeck va descriure a *The grapes of wrath*, a través de la història d'uns camperols d'Oklahoma expulsats de la terra per la sequera i per la cobdícia dels bancs. Un nou president republicà va autoritzar en aquells moments que es donessin 45 milions per salvar de la sequera els caps de ramat de l'estat d'Arkansas, però es va negar a afegir uns altres 25 milions per alimentar també els agricultors i les seves famílies, perquè pensava que donar assistència als pobres els treia incentius per treballar.

És evident que O'Neill coneixia prou bé la situació dels camperols nord-americans en el seu temps. Ha estat segurament per això que, de la mateixa manera que ha alliberat els seus personatges de la influència dels déus, els ha volgut aïllar de les circumstàncies de la seva època, transportant l'acció de la tragèdia setanta anys abans. Lliures de condicionaments exteriors, Cabot, Abbie i Eben viuen la seva història sota l'ombra opressiva que els oms projecten sobre la casa. I el gest final d'Abbie, assassinant el seu fill i renunciant a la casa per conservar l'amor d'Eben, es transforma en una de les expressions més dramàtiques de la passió que es poden trobar en la literatura de tots els temps.